

ГОДИНА

5
1 8 6 8

ВОЈИН

БРОЈ

21
20. Јулија.

ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ, ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Драгашевић, официр.

Војна употреба баталијона. — Путови по балканском трополу —
Суваров (наставак). — Новине и ситнице.

Бојна употреба баталијона.

Ми ћемо овде у неколико редака да побројимо прилике и начине, у којима и како треба да се држи баталијон, као самостојна чета војничка у боју. Речи ове не треба узети као правило, него само као упут, пошто се исто то, што се овде казује, може да изврши и на други начин, а све управљајући се према околностима, какве се десе, и према намери која се мисли. Разборит старешина и сам ће увек да увиди и узазна, где му шта радити ваља, и где ће како да уради другојачије, него што се овде напомиње.

У овоме говору разуме се увек, да непријатеља нема више, и да је и он исто тако спремљен; но упуту ови често ће важити и за случајеве, где би непријатеља више било, као на прилику што је то скоро увек при одбрани. Ако би пак непријатеља било **много** више, онда успех може бити само онда кад је поглавица разборит и одважан, или кад је непријатељ у свему од нас лошији.

Војне прилике пешадијске двојаче су, т. ј. она

или се брани, или напада. Одбрана је по себи јача од напада, што онда војска своје ватрено оружје може боље и поузданије да употреби, јер стоји, и у земљишту заклона може да нађе; а тога при нападу није. Код обране је главно, да је војска издржна, да се уме користити земљиштем, и да своју снагу штеди за одсудан тренутак. Код напада пак главно је, да војска истина обозриво, ал хитлено и јуначки испадне и противника принуди, да из свог заклона изиђе. По овоме бранич налази користи у том, што се смести у не раширеном фронту у удубљеном и заклоњеном ком положају, у коме заклања своје потпоре и резерве од непријатељска оружја; а нападач напротив тражи, да противнику без оклевања са свом својом силом у прса груне. Од овога правила одступа се само онда, кад је бој поради задржавања и очекивања, и кад ниједна страна неће тренутне пресуде, него само да се у своме положају одржи.

I. Баталијун на чистом пољу против пешадију.

1. У одбрани.

За одбрану против пешадије на чистоме пољу, баталијун се по могућности тако размешта, да чистину пред собом бар на 1000 корака под ватру узети може, да је од ватре противникове што боље заклоњен, и да се на све стране вољно кретати може. Ма и најмање узвишавање земљишта, често само малени каки насипић, чега се увек и на најравнијему ђоја пољу може наћи — већ одговара томе захтеву. Тај положај у својој јакости добија, ако би се десило, да пред њим а дуж фронта, има

каква јаруга, ил уровњен коловоз или бара и т. д. јер противник мора ту да застане, а тим га ми дуже ватром бијемо; исто тако ако таквог чега има на крилима од положаја.

Баталијун би се овако разредио:

Напред би разместио једну чету, и то два вода у стрељачком низу иза какве висинице или ти насипа, а друга два вода 100 до 200 корака иза тог као подпору.

Иза те чете на 200 до 300 а и више корака стајале би две чете, и то или у једној колони или у две, или у дужи, како би земљиште и друге околности захтевале.

И 200 корака или ти и 300 иза потпоре стајала би као резерва опет једна чета.

Свако ово одељење старало би се, да је што бољма од непријатељске ватре заклоњено самим земљиштем (ако другог чега нема;) а ако неможе, онда и оне чете, што су у скупном строју, нека клекну или легну, докле се у посао незовну. Исто тако и даљина међу њима немора бити увек толива, него према потреби мања или већа, само ваља пазити да свако одељење тиме у времену не изгуби. Стрелци или појединце, или у ројевима, треба да су на највишима местима.

Кад се непријатељ крене за напад, и његова укупна одељења дођу до на 1000 и више кор., онда стрелци одпочну ватру. Пуцање ов о треба да је тихо, и смотрено, и може се врло добро руководити, ако старешине у стрељачком низу с времена на време казују људма одприлике даљину, на којој је сада непријатељ, и показују им места, на која нарочито

треба пуцати. А то су обично колоне, и нарочито још јуришне, ако се напад с њима хоће да чини.

Стрељачки низ отвара своју ватру, кад се непријатељски приближи до 5—400 корака. Одма се у низ развијају и потпорни водови. Ако су војске једнаке, онда је сасвим наравно, да нападачки стрељаци нећеју моћи браничке из њихова заклонита положаја да потисну, и онда ће нападач морати да пусти у бој свој густе баталијун. А ово може бити на два начина: или у линији, или у маси. У првом случају, оне две браничке чете, што су у другој борној линији биле, примаћићеју се уза стрељачки низ, и пуцати на противника. У другом пак случају т. ј. ако непријатељ масом на нас пође, онда ће једна од-о-тих чета поћи у коб противнику и пуцати на њ, а она друга онако у колони проћи ће кроз стрељачки низ, раздвојиће се десно и лево од непријатељске масе, постројиће линију, и отвори ће ватру; па, ако противник и опет неуступа, онда ће га у заједници с оном првом четом напасти у прса и уступнути га. А и у првом случају може доћи до судара прса у прса, кад непријатељ — и ако прорешетан нашом јачом ватром — неће никако да уступа. У оба пак случаја она резервенска чета примакне се до на 100 корака ватреној линији, и ту очекује крај борбе.

Ако бој испадне по браниоца добро, онда гоне непријатеља стрелци и резервенска чета, но не далеко; а остале чете своде се у ред који је бојем поремећен био. Па хоће ли се непријатељ затим даље да гони, или ће се пређашњи положај опет да заузме, или одступање, које можда предузесмо, да

наставимо, — то све стоји до околности и наше намере. Ако би непријатељ при нападу своме напао нас у исто време и с крила, онда ми томе можемо да доскочимо тиме, што би му на сусрет послали једну чету из нашег позађа, и ону из резерве. — Ако пак бој испадне по браниоца лоше, онда ће он да развије у стрељце своју резервенску чету, па под окриљем њеним да одступа што хитрије и дотле, док неумакне ватри непријатељској, па одма да се наново уреди, и користећи се земљиштем и новим околностима, ако их буде, или да одступање настави, или да се непријатељу понова одупре.

Ако видимо да непријатеља толико има, да га неби савладати могли, онда ваља, да би се неприлике избавили, још за рана почети натраг, но у истом распореду, у коме га дочекати мишљасмо. Па кад непријатељ престане са гоњењем а ми ћемо се онда свити у колону путну, наредивши једну чету као заступницу, и све дотле одступати, докле год од непријатеља довољно неизмакнемо.

2. При нападу.

За напад расмести се баталијун на 1500-2000 корака од непријатеља или у дуж у четнима колонама а једну развије у стрелце и потпору им, једну пак остави остраг као резерву, — или у маси, па једну чету развије у стрељце и метне је на оба крила тој маси. Стрељци ће се послати напред и у страну пут напада правца, те да са удесних места на непријатељске стрелце пуцају, и у случају лошег успеха, да надирућег непријатеља уздржавају, док баталијун одступи. — За сам напад креће се баталијун нагло и бодро. Стрељци пуцају на непријатељски низ и

кад дођу на 400-500 корака до непријатељске линије, они стану, а њихова подпора такође се развије у низ и заједно пуцају на противника. Чим се баталијун приближи низу на 100 корака, одма се развијају четврти водови у стрељце и сједињавају с низом; четне колоне улазе сад у низ и заједно с њиме, они ватром, ови бајонетом нагрну на непријатеља.

Испадне ли напад добро, онда стрељци помагани четом резервенском гоне непријатеља, а остале чете брзо се уређују и такође полазе у погон. Ако пак напад буде одбијен, онда се баталијун под закриљем стрељаца и у низ развијене чете жури на траг ван домашаја ватре, ту се уреди, и или се непријатељу одушире, или ако се види да ће пробитичније бити, одступа даље. — Осим споменуте употребе чете резервенске, може она послужити и за то, да одбије напад противников, ако би он супрот нашег крила пошао.

Ако је баталијун у маси, онда он иде без оклевања напред, и тежи да противника проурва. Испадне ли то, онда се кридне чете окрећу десно и лево, да пораз раздвојеног непријатеља доврше. Она чета Стрељаца, што је на 100 корака од непријатељске линије стала, узима да га гони, а баталијун се уређује и полази или да задобивени положај заузме, или да противника гони.

Ако се напротив напад одбије, то похита маса под закриљем стрељаца назад и чини уопште оно, што је отиц за такав случај речено.

Путови по балканском трополу.

3.*)

из Цариграда у Сарајево.

833 километра.

Пут овај иде преко **Ниша**. Од Цариграда до **Ниша** пут је изложен у Војину за 1866 на страни 287 до 290. То овде нећемо ни понаврати, него даље.

Од **Ниша** до у Сарајево воде управо два пута, један преко **Ужице** кроз данашњу српску кнежевину, а други преко **Трговње**.

а) Из Ниша преко Ужице у Сарајево.

278 километара.

Из **Ниша** пут брзо доспева до јужне Мораве, и пошто је пређе, иде левом њој страни у

Крушевац (50 километара), па онда преко **Трстеника** и **Карановца** у

Чачак (140 кил.), идући све десном обалом за-

*) Наставак из „Војина“ за 1866 на страни 286 до 294. Тамо је био 1) Од Цариграда у Ниш преко Пловдива и Средице. 2) Од Цариграда у Видин преко Трнова. Ми ћемо сада да наставимо даље. Дужина је пута изражена километрима, и бројеви уз име вароши казују да је од полазна места па до те вароши, толико и толико километара. Ми смо онда узели да 3¹/₃ километра, т. ј. 3300 метара иде у 1 сат пута. Но може се рачунати 4 километра (4000 метара) у 1 сат пута, а 18—20 километара у 1 марш, јер четврти или пети дан је одмор.

падне Мораве, *) коју кад пређе стиза у Пожегу, затим у

Ужицу (190 кил.). Одавде се пут пење на Златибор и силази у долину Дрине у

Вишеград (230 кил.) на десној обали Дрине. Ту има јак камени мост, и тврђавица, која варош брани. Одавде се иде на **Челеби Пазар**, и пошто се пређу многе уточице дринске, доспева се у

Сарајево (278 кил.), варош од својих 50.000 душа на речици **Миљацки**, преко које има више мостова. Варош је на узвишеном равну, које окружавају шумовита брданца и у близини доста високе планине. Овде је столица босанског везира, који често седи у Травнику, и православног митрополита. Има радионице пушака, сабаља, ножева, гвожђа и бакра, вуне и памука и фице златарије. Варош је управ рећи отворена, но на западној страни има цитаделу, која држи и варош и пут и Миљацку

*) Врло је погрешно, што се у нас Морава већином, па и званично, назива другојачије него што би управ требало. Ми на против Мораву овако зовемо: она има два извора, један у старој Србији, а други у новој. Онај крак, што иде из нове Србије, зовемо **западна Морава**, јер иде од запада на исток; онај други, што долази са планине Шаре, зовемо **јужна Морава**, јер тече управ с југа на север; састављену Мораву зовемо **главном или великом**. Ту јужну Мораву ни мештани не зову онако, како је ми у Београду зовемо, изузев два три села око Алексинца, који, незнајући даље него своју најближу околину, мисле (почем она ту градећи окуку долази од истока) да иде из Бугарске. Људи пак који у том поморављу живе, за разлику од западне Мораве, зову је Мораву **бинча**, по имену села, близу ког извире, при свем том, што јој изворан део просто **Моравицом** кажу, као што је случај и код западне Мораве. Најбољи ће дакле назив бити овако, како ми узесмо, јер је по географиски узет.

у овлади, и чини пространо четворопоље, где би се могло сместити прилично војске и спреме војничке.

б) Из Ниша у Сарајево преко Трговње.
447 километара.

Из Ниша пут води на југозапад преко **Ћрвнoг-града** (Ћурвинград, Kervingrad) и прелазећ Мораву долази у

Прокупље (28 кил.) на левој обали речице Липарице и у подини планине Јастрепца. После иде уз ту речицу и прешавши је силази у долину. Топлице у

Ћуршумље (58 кил.), варош на левом брегу реке Топлице, одакле преко неколико села српских пролазећи доспева у

Трговњу (130 кил., Нови Пазар*), варош на реци Рашки, уточици Ибровой, средиште између данашње Србије, Босне и Арбанашке. На висини уз варош има тврђаву, и одма до вароши у доли чуvene Топлице. Бројаће на 10.000 душа и има добру трговину.

Од Трговње одваја се један пут на север и води у **Чачак** (23 кил.) преко планине Гледића; а главни пут иде у

Сиеницу (290 кил.), варошицу од близу 2000 душа, где има и мала тврђава. Из Сиенице води један пут преко **Нове Вароши** и планине Сувобора у Ужицу, а главни прелазећи долину Увца, иде на Лим у

*) За српско доба то се место **Трговња** звало, па за времена турска пострадао, и после наново населио с именом **Нови Пазар**, а старо место, које је уз Нови Пазар као Палилула уз Београд, и сад чува име **Трговња**.

Приіепоље (327 кил.) на Лиму и потоку Миљкову са лошим дрвеним мостом преко Лима, и око 2000 душа. Пролазећи кроз

Плевље (349 кил.), варош са више од 2000 душа на једном поточцу, даље кроз **Ќршије** и **Чајницу** доспева у долину Дрине, коју гази за у

Горажду (397 кил.), варошицу од 1000 душа на левом брегу Дрине, преко које има дрвени мост. Одавде после иде пут право преко **Ћоледића** у **Сарајево**, (447. кил.).

Суваров.

(Из Милутина и Шмита).

(Наставак.)

Ал највећма ласкаше Суварову милостива слова која спровођаху владалачке знаке и награде. „Потпуно признајем“ писаше цар Јосиф, „да сам за ту победу обвезан особито вашем брзом сједињењу са корпусом принца Кобуршког, као и вашој личној храбрости, и јуначком држању војске њенога величанства, што под вашом командом беше.“ А царица Катарина опет писаше му: „Особита брига, која спровођаше дугвремену службу вашу, као и точност у вршењу налога главнога заповедништва велико искуство и одлична храброст у сваком случају, па и при судару са грдном турском силом, коју велики везир вођаше, 11. Септембра на реци Римнику показана, где сте ви са нашим војскама и корпусом нашега сајузника римскога императора, под командом принца Кобуршког, потпуно победу над

непријатељем одржали, изазивљу особито царско благоволење према вама. Као изјаву тога благоволења, на основу установљења ордена св. Ђорђа, награђујемо вас кавалером тога ордена највећег крста првог реда.

Љубопитно је знати, како описује један аустријски официр Суварова. „Тај Суварој лично — један од најособитијих људи. Он је тако стар, да ни сабљу не може носити. Козак, који јаши за њим носи је, и кад му затреба даје му. Обично Суваров носаше само један бич, који му служаше као војводски жезао, и узихиваше првог најбољег коња кога сретне, с тога, што са свим не имађаше ни коња, ни екипажа. Начин живота његова такође је врло изворан. Обично имађаше он на себи лаку кошуљу и на њој своје ордене, а осим тога никаквих других одличја; кад је одевен, мундир му је врло прост. Целе ноћи је на опрези и осматра своје људе и карауле. Обедоваше у 8 сати; јело му је врло просто, и јеђаше на земљи. Уопште код њега има врло много особина, у осталом човек је врло образован и љубазан, његови га обожаваху, а наша га војска поштоваше. Два пута нам је братски помогао те одржасмо сјајне победе, а то је учинио из сопствене побуде, не имајући уверења, да ће Потемкин то баш одобрити.“

И Суваров имађаше на све стране случајева, у којима блистаху његови војни дарови свету на виду. Брз у својима кретањима, смео и расудљив у јуришу, наглошћу свога дејства не даваше он никад непријатељу времена за расмишљање. Његов зависан положај и малени број потчињене њему вој-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ске препречише му, да извуче из својих победа онаких користи, као што би то могао учинити при другима околностима; ал и оно што је починио, доста беше, те да име његово постане ужас за Турке.

Но у то време укоренило се беше и друго мњење о њему, а ово раширише нарочито људи, који не беху у стању дићи се над обичнима појмовима, т. ј. мишљаху: „да он не разуме ништа више, до ићи право напред, па ма куд то било.“ Тактичари из школе седмогодишњег рата и из рата за наследство баварскога престола, који поштоваше само оно за лепо, што је било по кроју тих ратова, — скоро са презирањем гледаху на та његова изврнута дејства (како их они називаху), чуђаху се његовом неученоме маневровању и држаше, да могу са правом гледати на њ као на вођу, који се није посветио у више ратне тајне. Ал кад би и њих саме упитали за те тајне, не би баш тако лако са одговором ишло, с тога што врло мало њих могло је имати доста јаснога појма о њима, а већина је или била роб туђем ауторитету, или је држала да та тајна стоји у гњечењу и стешњавању војника. Ако штогод и дознадоше о Суварову, што морадоше веровати, одма је то код њих била „необична срећа“ с тога што они држаше, да он никад не може имати сталних успеха; ал шта управо беше основа тој срећи, они не моглоше да кажу. Она беше са свим просто, као и код свију великих људи у **узвишености његова ума**, који за сваки случај умеде с места правог средства наћи, и у **енерџији његова карактера**, који надвлађујући све препоне, умеде та средства употребити. Успехе великих људи врло ретко могу да поимају прости гомиле људи; и сваки по

својој памети налази им овог или оног узрока, а понајвише богиња среће код њих је најбоље објашњење свега необичнога. И само мало њих моглоше видети, да за постојану срећу, ваља више нешто, него једина срећа, да за то ваља имати узвишено ума, рада, присебности, једном речи — **велика духа и снажне воље**. Где њих нема, тамо и ако буде појединих успеха, ал' никад не ће бити целога реда међ собом зависних успеха.

Виша војна мудрост не може се изучити или присвојити: војвода ваља да се с њима роди. *) Оно што је изучено никад не даје оног изворног погледа, који са висине гледа на свој предмет и у један мах појима га у свој целини, у свој свези и у свима следствима његовим, са његовима средствима и средствима против њих — оног основног погледа, који са брзином муње пролази кроз све редове могућих случајности. Ал осим ђенија војводи ваља јошт и: **енергичне воље**, која би могла оно, што се са цели сложи, извршити јуначки, не плашећи се никаквих тешкости; — потребна је **хладнокрвност**, која остаје стална и у најизненадниим приликама; најпосле **жива радна снага**, која никад не губи ни једнога тренута, и по изразу Бунапартином, ни себи ни другима не даје мира. Ко има тих својстава, он је војвода, па ма имао и мало оних положних војних знања, он ће победити другог, који из основа познаје сву војну технику, ал нема тих природних дарова.

*) Oratores fiunt, poetae nascuntur — говораху Римљани, т. ј. бесједници постају, појете се рађају; подобно томе може се рећи: ђенералом може човек постати, ал војвода се такав рађа. Војвода — то је појета.

Узрок онаквима мишљењима о Суварову стоји у томе, што се начин његова дејства врло много разликоваше од примљенога у свима војскама. Код њега дознати за нешто, изабрати начин извршења, решити се и извршити, беше дело једнога тренута, онда, кад аустријски ђенерали не смедоше отпочети ништа важнијега, док у Бечу за то не питају. О сваком предузећу морали су они пре свега план да пошљу, који се враћаше са примедбама, а преко њих војвода стављаше и своје примедбе: тако пролазише недеље и месеци, пре него се решаваху на ма какво дело, а тренут удесан за рад, одавно је прохујао. Ал обичним људма обични начин дејства и изгледаше најбољи, а ко од њега одступи — тај је невест, не појима ствар. Отуда излазише изврнута суђења о најодличнијим људма свију времена па и о Суварову.

Ту долазе јошт и други узроци. Тадашње немачке војводе, беху већином старци, код којих давно већ беше прошла периода раднога живота — и они, по природном нагону свију старих људи порицати и понижавати све данашње у срањењу са прошлим, не нађоше у новима делима ништа великога, а у људима који их извршише ништа одличнога. Осим тога они држаху да су Руси јошт далеко од ступња на коме су они, да их они много надвишују у свему што се тиче војне мудрости. Ал на један пут искрсну војни раденик, који поче да ради не по правилима, која они примише, већ који пође сопственим својим путем — који уништаваше све њихове рачуне, и што их највише довођаше у очајање, увек са успехом — који разбијаше непријатеље там, где

они и не мишљаху на њ и тако, како се ни кад они не надаху, а к томе јошт човек, који својим особинама изгледаше за њих смешна шаљивчина, да не рекнемо будалчина. То им је понизило и гордост и самољубље и не даде им да правично о њему суде. Они не могоше да признаду у њему никаква искуства, а он их вазда побеђиваше. Они гледаше да прикрију све то, и поричућим тоном вазда се изражаваху о њему; „он је такав војвода, који ништа више не разуме, до ићи право на јуриш, који без и какве користи само људе жртвује, ал који при томе, ипак има не обичне среће.“

Што се тиче израза „ићи право на јуриш“, то сваки, који је уверен у своју снагу, ваља да ради: он једним ударом руши оно, за што другоме ваља много. Храброст и енерџија удвајају сваку снагу, слабећи је код непријатеља, и доводе к томе, да се најпосле ништ не држи за немогуће, а ништа и не ће бити немогуће. Суваров се могаде поуздати на своју војску, па на што би дакле много околишио с Турцима? Зар је ваљало да он маневрује против њих? А и маневровање против не правилне полске војске беше и неумесно и опасно, јер шта би се њиме достигло? — Против Турака не остајаше ништа друго, до поразити их „острымъ концомъ“.

Најпосле Суваров никад у лудо људе не жртвоваше, већ чим се увери да је потребно, да се ово ил оно предузме, тад га не могаде задржати од тога ни каква лажна филантропија. Ратовати се никад не може без проливања човечије крви, ал крв, проливена у своје време, за 10 а и 100 пута више вреди, него потоци крви, више нег гомила осечених глава, и испробаданих груди оне војске, коју њен слаб и невестити вођ у невреме ка стоку прождрљивоме вуку у чељусти баца.

(Наставиће се.)

Новине и ситнине.

Амерички картечун. У Лијежу прављени амерички картечун *) пролетос је пробан. Он има 8 цеви, које су начињене као у револвера. При сваком обрту ($\frac{1}{4}$) опаљује две, и могу метак на 1500 метара да носе. Лијешки журнал вели, да се на тај начин може у минути да испали 100 метака, а да цела справа заједно са лафетом и муницијом једва је 300 килограма (230 ока) тешка.

Турска морина. Људи на турској флоти биће до 40 хиљада морнара. Морска регимента има 4000 људи. Заповедник линијске лађе има назив „беја“ и ранг подполковника. Има за помоћника једног „Коду“ у рангу од прилике мајора.

Снага морине од прилике је овака :

Завртањских пароброда	има	— —	26 са	940 тонава.		
Коловних	" "	— —	21 "	209 "		
Оклопница	— — — —	— —	5 "	200 "		
Јахата	— — — —	— —	7 "	— "		
Јадарских бродова	— — — —	— —	19 "	415 "		
Завртањских	8	} превозних пароб.	14 "	— "		
Коловних	6					
Јадарских превозних бродова	—	34	"	— "		
Пароброда за потребу убојних лађа	5	"	"	— "		
Пароброда за потребу арсеналску	15	"	"	— "		
Пароброда за гласнике по успору	17	"	"	— "		
у радњи	{	6 завртањских	} паробр.	9 "	315 "	
		3 коловна				
доћи ће	{	Оклопних фрегата	7	}	— 13 "	298 "
		Топовских чунова				

Бродова 185 са 2370 топова

*) Топ, из кога се међу силни картечи.